

НОВІ МАТЕРІАЛИ ПРО ІВАНА ФРАНКА.

(До десятих роковин смерті Івана Франка.)

Іван Франко — найвизначніша постать не тільки в українській літературі, але в українській культурі взагалі. Немає такої галузі в українській культурі, до якої б не приклав він своїх невтомних рук. І не тільки в історії нашого народу, але в історії всього людства мало знайдеться таких прикладів працьовитості, якою відзначався Іван Франко.

З приводу його смерті в українській пресі було подано так загальну характеристику його діяльності:

“Яке багачо думки й чуття сядо за чолом цього чутливого чоловіка! Все, чим цікавився людський дух на протязі століть і тисячоліть свого розвитку, все, чим жили й живуть народи і племена всіх частин світа, всі можливі галузі життя й думки — для всего цього горіла палаючи цікавістю душа Франка”.

Таку високу загальну оцінку Франка зробила українська преса в день його смерті 1916 року. А тепер уже настав час і для докладнішого наукового вивчення життя і творчості Франка.

Про Франка вже написано чимало, але все то здебільшого ювілейні статті та приватні замітки, — повної, вичерпної характеристики життя і творчості Івана Франка ми ще й досі не маємо. Не збито, і його „всього-лістування”, яке має надзвичайно велике значення для зрозуміння його творчості, настроїв, — тим паче, що Франко взагалі був скупуватим на біографічні відомості.

Багато цінного й нового біографічного матеріалу мають у собі неопубліковані ще листи Ів. Франка до Олени Білаки, що зараз переходять в Полтавському Центральному Пролетарському Музеї.

В цих листах Франко, між іншим, каже, що листування для нього було свого роду наркотиком, „средством на забуття”, великі дози якого він приймає, щоб хоч на хвилину відвести душу, забувшись, втекти від сумної дійсності. А ця дійсність це, як він пише, вичіп гризня, роздражнення, вичіп уколів з різних боків, підозріння та очернювання, психопатія, якої він і на відлуння не може позбутися. І часто доходило до того, каже Франко, що сидиш-сидиш і починаєш писати листи до людей фантастичних і про справи зовсім фантастичні, щоб тільки втекти від власних думок та журби. Але листування з О. Білакою для Франка, не було наркотиком, а, як він сам каже — „покріплення”, бо в йому дуже багато говориться про близьку й дорогу йому людину Б. — брата О. Білаки, М. Драгоманова.

Вплив Драгоманова на Ів. Франка і взагалі на культурний і політичний розвиток Галичини був надзвичайно великий. Емігрувавши 1876 року з російської України в Галичину, Драгоманов розпочав там енергійну боротьбу з консервативно-каєрицькою реакцією, що виявлялася в вузько-національному шовінізмі серед Подляків та в москвофільстві й українофільстві (народовці) серед Русинів.

Ріжниця між останніми двома партіями була та, що москвофіли обстоювали одноплемінність українського народу з російським і тяжили до Москви та її порядків, живаючи в своїй пресі т. зв. „азіччя” — мішанини української, московської, церковно-славянської та польської мов. Українофіли тужили за Україною, якої не знали, зітхали за її минулим, але в своїх виданнях додержувалися народної мови й були прихильниками поміркованого демократизму. Інтереси як тих, так і других були далекі від живих інтересів народних мас. Опріч суперечок, що оберталися навколо мови й обряду, галицька інтелігенція займалася й політикою, що зводилася до запобігання ласки уряду. В захлому громадської життєвої Галичини в цей мертвий час запанував, таким чином, тип „рутенців”, що, як каже Драгоманов, „в людяності і рабстві супроти властей власної гни боявся”.

І от з оцією „рутенщиною” в Галичині Драгоманов і розпочав свою боротьбу. Він виступив з суворого й безпощадною критикою політичного й національного консерватизму й соціально-економічних утисків, що панували тоді в Галичині.

Іван Франко познайомився з М. Драгомановим за перші роки свого студентського життя. Прибувши до львівського університету, Франко не міг зорієнтуватися в усіх громадських течіях та напрямках. „Я опинився, — признавався згодом Франко, — серед спорів язикових і національних, які для мене були досі майже зовсім чужі і незрозумілі, то-й, очевидно, не міг у них знайти жадної хитався довго то на сей, то на той бік”. Це читання Франка доходило до того, що він на якийсь час опинився в москвофільському товаристві. Отже й не дивно, що перші твори Франка, що друкувалися в журналі „Друг” — були фантастичні, далекі від реального життя. Під впливом листів М. Драгоманова, що почав надсилати до редакції „Друга”, в яких він гостро картвав вузькоглядство й „рутенство” галицької інтелігенції, — студентська молодь, в тому числі й Франко, почала потроху виходити з того стану духовної кризи й

внутрішньої боротьби, в якому до того була. Тепер Франко виступав вже не з фантастичними творами, а з реалістичними оповіданнями з життя робітників. Пізніше Франко та Павлик

почали видавати орган української народно-радикальної партії в Галичині — „Народ” (1890 р.) при доомозі М. Драгоманова, який був дійсний провідник і головний співробітник його. (Далі буде.)

ЧОМУ НАС ЧЕХІЗУЮТЬ.

“Карпатська Правда”, орган Підкарпатської Комуністичної Партії, містить слідоую статтю про чехізацію Підкарпатської України:

Чеська буржуазія, яка щойно почала в пірї поротетати, була дуже демократичною і то не так дуже на ділах, як на словах.

З одної сторони слабість, а другої сторони молодість і недосвідченість були причиною, що вона тільки наблизилася нашому народові, а тепер чего не додержує.

В перших днях знайомства нашого народу з нею вона обіцяла великі національні права. Але то все скоро змінилось: з тих національних обіщанок не лишилося нічого не сповнилось, але якраз забирається в нас і те, що нам не могла і малярська буржуазія забрати, то є нашу національність.

Національна свідомість в тій формі, як вона лишилася, як та кож і утиск національності є видливим капіталістичного ладу. Чеська слаба буржуазія, як довго угнітала німецька сильна буржуазія, так довго вона кричала і проголошувала ріжні демократичні кличі. Коли ж прийшла до влади, з дня на день про все це більше і більше забувала, аж отверто почала угнітати другі народности а між іншим і нас на Підкарпатській Україні. Не один себе зацікавлює, що за інтерес має в чім чеська буржуазія.

Ця річ проста. Кожна буржуазія то грабнича звіри. Вона не опирається на маси, лише думка про визиск, про поширення території, котру може визискувати. А таку територію лише так може опанувати, що там зорганізує свій державний апарат, який буде удержувати для неї широкі маси працюючих в послузі.

Так то само і з чеською буржуазією. Вона прийшла сюди і привела з собою цілу армію жандармів, поліції та урядників, які стоять виключно на її услугах. І так змінила чеська буржуазія не лише нас „добро-вільно” придумати, але і „зайнтересувала всіх тих жандармів, поліцію та урядників в своїм плануванні, всі вони стали вірними слугами своєї буржуазії. А все стають вони більше зазавіями, чим більше о ті місяці, котрі вони займають, домагаються наші люди, а тим загрожують вони їхнім інтересам.

Але така бюрократія, щоб обороняти свої місяці, починає придумувати всякі перешкоди. Вона почуває, що тут її насильно додав Дмитро. — І мені також це здається, — вмишав другий сусід. — Треба, хлопці, стежити за ним, — продовжував Дмитро. — Треба передати всім жовнірам, хай стережуться, — запропонував Василько. — А так! — згодився Яник! — Вранці треба буде сказати хлопцям! ** Другого ранку трьох жовнів, тих, що минулого дня розмовляли про події на фронті, кудись забрали. — Чому їх забрали? — говорили один одному жовніри. Але відповіді не було, всі тільки зрухували плечима. — Бачиш? — відповів Дмитро Василькові. Біля крану з водою ймались три жовніри. — Слухай, Янику, мені здається, що той новий жовнір — сек! — несподівано випалив Яник. — І мені також здається, — згодився Яник. — А трохи пізніше, весь п'яток знав, що новий жовнір — сек. Сек це помітив і старався ви-

РІЖНІ ВІСТІ.

НОВИЙ СТАТУТ ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Рада Народніх Комісарів України затвердила новий статут для Державного Видавництва України. На основі нового статута Державда є органом Народнього Комісаріату Освіти, здійснює культурно-освітні та політично-ідеологічні завдання Наркому Освіти в ділянці видавництва та поширення наукових творів.

Держвидав є в господарському відношенні самостійною організацією та має всі права юридичної особи, а тим самим відповідає за всі свої зобов'язання. На чолі Державного Видавництва стоїть управа, призначена Наркомосвітою на протязі одного року в складі 3-ох членів. Голову управи призначає Рада Народніх Комісарів України. Голова Держвидаву входить до складу колегії Наркомосвіти.

ЧОГО ХОТЯТЬ ВІД АБД-ЕЛЬ-КРИМА?

Французько-іспанські делегати зустрілись з делегатом Абд-ель-Крима, щоб порозумітишся щодо умови, перемітишся Абд-ель-Кримою поставити такі умови: Загрукта територій на користь Франції та Еспанії, виміна полонених, призначення владі султана, виїзд Абд-ель-Крима з Марока, роззброєння поодиноких племен і зорганізування адміністрації на території Рифів.

Делегат Абд-ель-Крима заявив, що два перші домагання як чисто військові, не може прийняти вже тепер, поки повне порозуміння не буде підписано. Перемири, на яке годиться Абд-ель-Крим, не може односторонньо йти в парі з окупацією території французько-іспанськими військами.

З огляду на те, що Французи та Еспанійці ставлять ці умови як доказ доброї волі Абд-ель-Крима, делегат Рифів заявив, що мусить раніше порозумітишся з Абд-ель-Кримою. Рифівська делегация видала комунікат, поклик до європейської опінії, заявляючи, що бажано чим ширше розширити умови порозуміння з Абд-ель-Кримою. Таким чином перші пункти пропозицій. Ліва французька преса бере в оборону Абд-ель-Крима і накидається на Еспанців, які своєю нещирою дипломатією „отруюють” хотять зрівнати мирові переговори. Переговори вже зрівні.

ОСИП МЕГАС ДОКТОРОМ МЕДИЦИНИ.

Нас повідомляють з Едмонтону, що Осип Мегас, якого в 1919 році українські патріоти послали на Версальську мирову конференцію й який, повернувшись назад, виступив з ревелюціями проти скандальних коштахтів українських „дипломатів” в Парижі та Відні, отримав 14. травня ц. р. в Едмонтоні диплом доктора медицини.

Осип Мегас зрікся політики й останні кілька років вчився в албертійському університеті та практикував в шпиталі. Як зачуваємо, О. Мегас збирається виїхати на якийсь час в Європу, а коли владється, то відвідає й Радянську Україну.

“Укр. Роб. Вісті”, це „одинка українська газета в Канаді, що виходить три рази на тиждень. Нехай буде вона в кожній хаті робітника і фермера!”

ТАЙНА ТИХОГО ОКЕАНУ.

Майже всім відомі оповідання й наукові суперечки про те, що колись на Атлантицькому океані існувала знаменита Атлантида, — таємна країна, збуїно розвиненію культурою, яку ще в безвісні часи поглинув океан. Останніми часами в пресі з'явилось чимало доказів, що, либонь підтверджують існування цього материка.

Але майже нічого не знають про існування на Тихому Океані так само велетенського і також зниклого материка, Паціфіди. Про цей материк писалося й говорилось дуже мало, про його немає жадних поетичних легенд.

Перший вчений, що висловив припущення, що тихоокеанські острови Полінезії є не що інше, як верхівя гір затопленого океаном материка, був німецький природознавець Форстер. Він запевняв, що Паціфіда раніше була сполучена з Азією, звідки й запозичила свою флору, фауну й населення. Далі це стверджують й французькі вчені, от як Дюрмон і відомий геолог Ог, захищає цей погляд і російський вчений Мензбір.

І дійсно, про існування Паціфіди свідчать сучасний розподіл звірин і рослин у цій частині земної кулі, а також останки на островах Полінезії культурної особистої великої культури. Навіть більше того. Нові наукові дані обґрунтовують думку, що вітчизною молочно-смавців була саме Паціфіда. Сучасна Полінезія, себ-то острови колишньої Паціфіди, має надзвичайно багаті форми фауни й флори, спільні з Азією, Австралією й Америкою, що вже ясно говорить про існування колишніх материкових сполучень в області Великого океана.

Крім природничо-історичних фактів, існування Паціфіди підтверджується й вивченням полінезійської культури та багатьох археологічних знахідкам на тихоокеанських островах. Так, наприклад, на острові Великодія колись жила чималенька людність, що стояла на високій стадії цивілізації, а пізніше проникла в Америку і створила там високо-розвинену стародавньо-американську культуру. Отже чи можна припустити, щоб тільки один маленький (площиною всього в сотню кілометрів) і неплодючий острів Великодія був би осередком буйного розвитку такої величезної культури. Потім тут знайдено останки т. з. „магалітичних” будов, себ-то складених із велетенських каменів, що доходять ваги до 20 тон ваги. Дуже добре збереглися кольосальні статуї, вирізані зі скель, а також останки добро вигравірованих на дощечках письмен, що їх навіть не розуміють сучасні тубільці. На однім із островів Каролінського Архіпелагу під-

маються руїни стародавнього міста. Будинки його складено із велетенських базальтових плит, а саме місто було збудовано на канадах. Ці загадкові руїни мають назву: “Вещі Тихого Океану”.

Для подібних споруджень, схожих з єгипетськими, потрібні було добре організовані праці великих робітничих мас та високого розвитку будівельної техніки.

Серед місцевого населення ще й досі оповідається і з покоління в покоління, що предки полінезійських мешканців з давен-давня мали свої селища в центрі велетенського материка, а деякі перекази просто говорять про те, що замість океану тут були колись велетенські простори суходолу.

Геологічно-перевотні, що спричинилися до загибелі Паціфіди, сталися не так уже й давно. За думкою голландського вченого Гаміра ці перевотні в порівнянні до загального маштабу геологічних періодів є пізнішого походження, бо за протейної доби Паціфіда ще була сполучена з Атлантицьким материком і тільки кінець третинної доби можна вважати за початок катастрофи.

СМЕРТЬ ВІНАХІДНИКА.

Застрилює в Тарнові народний учитель якого імя 20-кіляк літ тому забилоса авреолом слави — Поляк Іван Щепанік. Винайшов він тоді кольорові друк на шитві, а пізніше кольорові фотографії, неспробиційний панішр, апарат до копіювання ризів. Цар Микола II і цар Франц Йосиф I, нагородили його почесними відзнаками. Щепанік виїхав до Берліна, пізніше до Дрезна та Відня, де в окремих лабораторіях, при допомозі величезного капіталу німецьких фірм працював над новими винаходами. Однак він не міг погодитись з систематичною збірною працею інженерів, професорів та вчених і обезсидений боротьбою з могутніми чужинними організаціями вертається до рідного Тарновда, де в нервовім розстрою наклав на себе руку.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ УСТАНОВИ ПО СЕЛАХ УКРАЇНИ.

На протязі двох останніх літ число культурно-освітніх установ по селах зросло з 3,155 до 9,500. На те число складається 2,700 сільських будинків і 6,888 читальень. Недавно розіслала центральної управи сільських будинків до українських селад до бібліотек 700,000 книжок у різних змісту. Пересічно на кожній сільській будинку випадаеть 623 книжок. Робітничих клубів є на Україні 870. Вони одбудовують заледви 20 відсотків всього робітництва.

В. ВОРУСЬКИЙ.

ЗАПІЛЛЯ.

(Продовження).

Сьогодні він знову одержав таємну телеграму, в якій говорилось, що в армії маються більшовицькі агітатори, що вони розкладають армію, і що з ними треба як-найактивніше боротись. Заверещав дзвінок і до кабінету зухвало вперся ад'ютант. — Wolac na meldunek! — Слухай, пане полковнику! — буркнув ад'ютант, брязнув острогами, привірив два пальці до чола, повернувся і вийшов. Натомісьць увійшов поручник Пясецькі. Полковник сів за стіл. Поручник хотів встати на „бачносць”, але той його попередив. — Prosze siadac! — Поручник став докладувати, а полковник хмурився і пхтів. — Так пан до цієї-порі не знав, що в пана в компанії є шість жовнірів? Коли-б то був инший поруч-

ник, він би йому зробив доброго наганя, але на Пясецького полковник мав око. У нього було три дочки і одну з них він митив за нього. — Ай! ай-ай-ай! Як-же так можна, — докірливо протяг він. — Ця-ж Україна — це саме більшовики! — Пшепращам, пане полковнику, я вже вжив потрібних заходів, щоб вяснити, чим вони пахнуть! — Смердять, пся креф, а не пахнуть, — перебив полковник. — Так дивиться-ж добре, — закінчив він і подивився вслід поручникові, який ішов до дверей. — Гарний буде зять! — Василько лежав на нарах до гори черевом. — Про що ти думаєш? — запитав Дмитро? — Знаєш, треба викрити перед жовнірами того сека! — Обов'язково, — згодився

той, — тільки-ж як? — От я над тім думаю! — На тому їх розмова припинилась. Василько думає, а Дмитро дивився крізь вікно на сине зоряне небо. — Слухай Янику, — почув він тиху резову своїх сусідів. — Мені здається цей субект підозрілим. Ти бачиш, як він уживається коло жовнірів? — А очі бігають, як у миші, — додав другий. Дмитро штовхнув ліктем Василька, теж саме зривив Василько. — Чув? — Чув! — Он іде! — штовхнув Дмитро сусіда свого товариша. Дмитро й Василько підняли голови. По касарні вздовж ішов сек. — Треба використати мент. Забалакай з ним, — шепнув Василько. — Слухай, Янику, мені здається, що той новий жовнір — сек! — несподівано випалив Яник. — І мені також здається, — згодився Яник. — А трохи пізніше, весь п'яток знав, що новий жовнір — сек. Сек це помітив і старався ви-

крити того, хто міг викрити його. — Жовніри обминали його, а коли й говорили, то дуже мало. Взявши у карпала тих людей, що в нього були записані, він почав під'їждати до них, вживаючи найріжкомантніших заходів для того, щоб дізнатися потрібні йому відомостей. — Це, дурні, думав він про більшу половину списка. — А оті студенти, се холярі мабуть хитрі, як лиси. До них треба обережніше підходити, — вирішив він. Прийшла неділя. Ще спала касарня, а Василько з Дмитром замали голови над тими, кому йти в місто. Нарешті вони обидва зупинилися на Петрові. — За ним немає підозріння, то йому й легше в місто проїхатись, — вирішили обидва. А о першій годині Петро був на вулиці Сенкевича 14... 16... 18... Ось він зрадів і прочитав над дверима: “УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ”. Двері відчинились і з книгарні виглянув молодий чоловік. — Ви може до книгарні? — запитав він у Петра.

— Так, — відповів Петро й оглянувся навкруги: — Будь ласка, заходьте! Петро іше раз оглянувся і увійшов у двері. — Добрий день, — вклонився він, побачивши за прилавком дівчину. — Доброго здоров'я, — відповіла та. — Це ви будете тов. Ходак, — спитав Дмитро, звертаючись до молодого чоловіка. — Я. — Петро виняв умову, картку і подав молодому чоловікові. Той взяв, пильно обдивився. — Ви від товариша Джміля? — Так. — Будемо знайомі, Ходак, а це... — Товаришка Галій, — додала та. — Дуже приємно, Федюк Петро, — сказав Петро й положив на столі левелічку коверту. — Тов. Ходаку. Ходак нервово розірвав коверту і дві пари очей жадібно вдивилися в рядки. — Дорогі товариші! Прощайте, що так довго не давав про себе чути. За нами

стежить сек і тому доводиться бути надто обережним. До того наше військовоє становище не дозволяє нам відлучатись. Є чутка, що скоро виїжджаємо на фронт. Це нас дуже радує. Ближче до своєї мети. Маємо чутку, що більшовики посуваються вперед. Хай живуть більшовики! Тов. Джміль. — Дорогі товариші. Як бачимо з вашого листа, ще досить у вас є революційного запалу і шляхецькі шпигуни вас не лякають. Будьте-ж такими й надалі. Сповінаємо вам дуже прику звістку. Більшовики відсуваються шілим фронтом назад. Невідомо як довго це буде тривати. Наш комітет розгромлений охороною. Бережіться. (Далі буде.) Чи ви ворог своїм приятелям? Коли ні, то чому не постаратесь, аби всі ваші приятелі читали “Укр. Роб. Вісті”? Ви зробите їм приятельську прислугу, як зробіте їх передплатниками “У.Р.В.”